

Türk Lehçeleri Arasında Kelime Eş Değerliği

Prof. Dr. Mustafa U URLU

Özet: Bugün Türk Dünyasında tarihî ve siyasî sebeplerle ortaya çıkan birçok Türk lehçesi veya yazı dili kullanılmaktadır. Bunlar, çeşitli yönlerden birbirlerinden az veya çok farklılık göstermektedir. Kelime hazinesi, bu bakımdan en dikkate değer kısmı teşkil etmektedir. Türk lehçelerinin kendilerine mahsus kelime hazineleri vardır. Ancak bu kelime hazineleri, belli bir oranda “temel lehçe” düzeyinde; bundan daha az bir oranda da “Genel Türkçe” düzeyinde birbiriyle örtüşürler. Türk lehçelerinin kelime hazinelerinin örtüşmesinde, kaynak bakımından aynı gruba girmenin yanı sıra, tarih boyunca toplulukların kendi aralarında kurdukları iktisadî, kültürel münasebetlerin ve dinî, siyasî yönlerden maruz kaldıkları yabancı etkilerin de önemli rolü vardır.

“Kelime eş değeri” terimiyle, iki ayrı lehçede bulunan kelimele-
rin birbirlerine “kavram alanı” bakımından denk olma durumu ifa-
de edilmektedir. Türk lehçelerinin kelime hazinelerinin tam örtüş-
memesi, kelime eş değeri konusunun önemini arttırmaktadır.
Çünkü Türk lehçeleri arasında yapılacak aktarmaların başarılı ola-
bilmesi, “kaynak lehçe”deki bir kelimenin “hedef lehçe”deki eş
değerinin bilinmesi ve kullanılmasına bağlıdır. Kelime eş değeri
yönünden; “bire bir”, “bire çok” ve “bire hiç” durumu söz konu-
sudur. Başarılı bir aktarma için bilhassa, bir kelimeye birden fazla
kelimenin eş değeri olduğu duruma özen göstermek gerekir; zira
böyle kelimeleri aktarırken hata yapma ihtimali yükselmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türk lehçeleri, aktarma, kelime eş değeri

Muğla Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi / MUĞLA
ugurlu59@yahoo.de

Giri

Türk lehçeleri¹ ve Kelime Hazinesi

Bugün Türk Dünyasında (“Turcia”) tahminlere göre yaklaşık yüz elli milyon insan yaşamaktadır. Bunların konuşma şekilleri, kendi içinde bir anlaşma birliği teşkil eden ve diğerinden çeşitli yönlerden ayrılan “dil alanları”nı, bir başka deyişle “lehçeleri” oluşturmaktadır. Asıl Türk kütlesinin yaşadığı sahalarda, dil alanlarının sınırları birbirinin içine girmiş vaziyettedir. Kaynak bakımından bu dil alanları; Uygurca, Bulgarca, Kıpçakça, Oğuzca gibi “temel lehçe”lere; bunlar da kendi aralarında birbirlerine farklı uzaklıktaki “ikincil lehçe”lere bölünmektedir.

Bu dil alanlarının bir kısmı, normlaştırılarak “yazı dili” hâline getirilmiştir; bir kısmı ise sadece konuşmada kullanılmaktadır. Yazı dili olanların bazıları, kendi topluluğunun “ikinci dili” durumuna düşerken bazıları işlenmiş, zengin bir edebî yazı dili hâline gelmiştir.

Türk lehçelerinin kendilerine mahsus kelime hazineleri vardır. Ancak bu kelimelerin önemli bir bölümü, temel lehçe düzeyinde; bundan daha az bir bölümü de “Genel Türkçe” düzeyinde birbiriyle örtüşür. Meselâ, bu yazıda “Türkçede” başlığı altında

Kelime E De erli i

Bu çalışmada, “kelime eş değerliği” (“lexikalische Äquivalenz”) terimiyle, kaynak anlaşma birliğindeki bir “kelime”nin⁴ “kavram alanı”yla (“Wortfeld”)⁵ hedef anlaşma birliğindeki bir kelimenin kavram alanının birbirlerine “eş değer” veya “denk” olma durumu; bir başka deyişle birbiriyle “örtüşmesi” ifade edilmektedir. Bu terim ile “tam eş değerlik”in yanı sıra, “kabul edilebilir eş değerlik” de kastedilmektedir.

“Tam eş değerlik”; kaynak anlaşma birliğinde bir kelimenin bütünüyle, yani ses, düz anlam, çağrışım, metin türüne uygunluk, kullanım şekli vb. yönlerden, “hedef anlaşma birliği”nde bir eş değerinin (“formale, denotative, konnotative, textnormative, pragmatische usw. Äquivalenz”) olmasıyla mümkündür. İki ayrı anlaşma birliğinde sözlük karşılıkları aynı olan iki kelimenin, belirtilen yönlerden tamamen örtüşmesine “normal” şartlarda sıkça rastlanmaz. Bu husus, iki yabancı dili birbirine çevirirken de başlıca zorluğu teşkil etmektedir. İki dilin dayandığı kültürlerin farklı olması durumunda ise örtüşme, hemen hemen imkânsız hâle gelmektedir. Onun için iki dilin birbirine “gerçekten” çevrilemeyeceği fikri birçok araştırmacı tarafından benimsenmiştir⁶.

“Kabul edilebilir eş değerlik” ise, kaynak anlaşma birliğinde bir kelimenin hedef anlaşma birliğinde bir kelimeye düz anlamı; metin bağlamında kullanılışı, yarattığı etki vb. yönlerden benzer olma durumudur. Elbette, hedef anlaşma birliğinde seçilen kabul edilebilir eş değer kelime, çağrışım vb. yönlerden ne kadar kaynak anlaşma birliğindeki benzer olursa o kadar başarılı bir tercüme veya aktarma söz konusudur.

Türk Lehçeleri Arasında Kelime E De erlili i

Türk lehçelerinin kendilerine mahsus kelime hazineleri, belli bir oranda temel lehçe düzeyinde; bundan daha az bir oranda da “Genel Türkçe” düzeyinde birbiriyle örtüşür. Türk lehçeleri arasındaki eş değer kelimeler, üç bölüme ayrılabilir:

Kaynak lehçedeki bir kelimeye, hedef lehçede bir kelime e de er olabilir:

1 ≡ 1

Kaynak lehçedeki bir kelimenin kavram alanıyla hedef lehçedeki bir kelimenin kavram alanı, tamamen veya kabul edilebilir bir şekilde örtüşebilir; bu durumda, “bire bir” eş değerlik söz konusudur. Bu tür kelimeler kendi aralarında aşağıdaki şekilde gruplanabilir:

a. Türk lehçeleri arasında eş değer olan kelimelerin pek azı; ses, anlam vb. yönlerden her bir Türk lehçesinde “aynı”dır⁷. Meselâ; Ttü. *at* ≡ Az. *at* ≡ Başk. *at* ≡ Kaz. *at* ≡ Kırg. *at* ≡ Özb. *at* ≡ Tat. *at* ≡ Türkm. *at* ≡ Uyg. *at* (LS: 32-33). Bu kelime görüleceği üzere, birçok Türk lehçesinde ses bakımından aynıdır; buna rağmen kavram, çağrışım, kullanım sıklığı vb. yönlerden tam değil, ancak kabul edilebilir bir örtüşme söz konusudur. Çünkü, bir Türkiyelinin *at*’tan anladığı ile, bu hayvanın etini yiyen, sütünü içen bir Kazak veya Kırgızın anladığı aynı değildir. Bir Kazak için bu kavramın çağrışımı *kazi*⁸, en lezzetli yemek iken, bir Türkiyeli için herhâlde⁹ tiksindirici bir şeydir. Yine, “atı alan Üsküdar’ı geçti” gibi bir metin üretimi, sadece Ttü. için söz konusudur. Kavram alanı yönünden örtüşen Ttü. *bir* “1” ≡ Az. *bir* ≡ Başk. *bir* ≡ Kaz. *bir* ≡ Kırg. *bir* ≡ Özb. *bir* ≡ Tat. *bir* ≡ Türkm. *bir* ≡ Uyg. *bir* (LS: 70-71) kelimesinin kullanım yönünden farkları vardır; meselâ Kırg.ndeki *bir miñ toğuz cüz* “1900” şeklinde kullanımı Ttü.nde yoktur.

b. Eş değer kelimelerin pek çoğu ise, aynı kaynaktan geldikleri hâlde zaman içinde belli ses değişikliklerine uğramışlardır. Anlam yönünden ise, kelimelere göre benzerliğin derecesi değişmektedir. Benzerlik oranı, bilhassa, sayılar gibi “sınırlı” anlamı olanlar arasında yüksektir. Bir başka deyişle, kavram alanları tam örtüşmeye çok yakındır. Örnek: Ttü. *beş* ≡ Az. *beş* ≡ Başk. *biş* ≡ Kaz. *bes* ≡ Kırg. *beş* ≡ Özb. *beş* ≡ Tat. *biş* ≡ Türkm. *beeş* ≡ Uyg. *bâş* (LS: 62-63).

Aşağıdaki örneklerde ise, anlam yönünden benzerliğin derecesi kelimedenden kelimeye ve lehçeden lehçeye değişmektedir: Ttü. *yıldız* ≡ Az. *ulduz* ≡ Kaz. *julduz* ≡ Kırg. *cıldız* ≡ Özb. *yulduz* ≡ Tat. *yolduz* ≡ Türkm. *yıldız* (LS: 988-989) kelimesinin, düz anlamı birçok Türk lehçesinde ortak olmasına rağmen, yan anlamları veya çağrışımları ortak olmayabilir: Ttü.nde *yıldız* kelimesinin, İngilizce *star* kelimesinden aktarılan “sinema ve müzikhol sanatçısı” anlamı¹⁰; televole programı gibi çağrışımları diğer lehçelerde bulunmayabilir.

Tek başlarına bire bir eş değer olan kelimelerin, bir araya gelmeleri durumunda eş değerlik kalmayabilir: Meselâ; Ttü. *yol* ≡ Az. *yol* ≡ Başk. *yul* ≡ Kaz. *jol* ≡ Kırg. *col* ≡ Özb. *yol* ≡ Tat. *yul* ≡ Türkm. *yool* ≡ Uyg. *yol* (LS: 992-993); Ttü. *baş* ≡ Az. *baş* ≡ Başk. *baş* ≡ Kaz. *bas* ≡ Kırg. *baş* ≡ Özb. *bâş* ≡ Tat. *baş* ≡ Türkm. *baş* ≡ Uyg. *baş*; Ttü. *başla-* ≡ Az. *başla-* ≡ Başk. *başla-* ≡ Kaz. *basta-* ≡ Kırg. *başta-* ≡ Özb. *bâşlä-* ≡ Tat. *başla-* ≡ Türkm. *başla-* ≡ Uyg. *başli-* (LS: 52-53; 54-55) kelimeleri birçok lehçede ortaktır. Ancak, Kırg.ndeki *col başta-* “kılavuzluk etmek” (Taymas 1994 a: 96) veya Kaz.ndeki *jol bastavşı* “kılavuz” şekli Ttü.nde kullanılmamaktadır (LS: 474). Ttü. *ağaç* ≡ Az. *ağac* ≡

Başk. *ağas* ≡ Kaz. *ağaş* ≡ Kırg. *cığaç* ≡ Tat. *ağaç* ≡ Türkm. *ağaç* ≡ Uyg. *yağaç* (LS: 8-9); Ttü. *usta* ≡ Az. *usta* ≡ Başk. *osta* ≡ Kaz. *usta* ≡ Kırg. *usta* ≡ Özb. *ustä* ≡ Tat. *osta* ≡ Türkm. *ussa* ≡ Uyg. *usta* (LS: 918-919) kelimeleri ortak olmasına rağmen, Kırg. *cığaç usta* ve Türkm. *ağaç ussası* kelimeleri Ttü.nde “dülger” veya “marangoz” kelimelerine eş değerdir (LS: 194-195; 560-561).

c. Ses ve yapı bakımından birbiriyle ilgisi olmayan, ayrı kaynaklardan gelen kelimeler de eş değer olabilir: Meselâ; Ttü. *baş örtüsü* kelimesine, Kaz. *oramal* ≡ Kırg. *oromol* ≡ *cooluk* (LS: 54) eş değerdir; ancak bir Türkiyelinin “üniversite”yle bağlantılı çağrışımları bir Kazak veya Kırgız Türkü için söz konusu değildir. Yine, Ttü. *sincap* kelimesinin, Kaz. *tiyin* ≡ Kırg. *tıyın* eş değeridir (LS: 782). Bu kelime aynı zamanda, “kuruş”¹¹ için ú

iüylön- ≡ Özb. *iüylän-* ≡ Tat. *öylän-* ≡ Türkm. *öylen-*; kadın için Kırg. *erge tiy-* ≡ Özb. *turmuşgä çık-* ≡ Tat. *kiyävögä çık-* ≡ Türkm. *durmuşa çık-* fiilleri tarafından örtülmektedir (LS: 228-229). Kırg.nde *ciün* kelimesinin kavram alanı, Ttü.nde *yüin*¹⁴ + *yapağıt*¹⁵ tarafından örtülmektedir (LS: 1000; 964); burada, bire iki eş değeriği söz konusudur.

Ttü.nde *kardeş*, “aynı ana babadan doğmuş, veya ana babalarından biri aynı olan çocukların birbirine göre adı”dır (TS: 1214). Bu kelimenin, lehçeler arasındaki düzenli ses denklikleriyle aynı kaynaktan geldiği bilinen şekli, Kaz.nde *karındaş* ve Kırg.nde *karındaş* olarak kullanılmaktadır. Ancak bu kelime, Ttü.ndeki kelimenin kavram alanının ancak bir kısmını örtebilmektedir. Çünkü, Kırg.nde *karındaş* “küçük kız kardeş” (Taymas 1994 b: 409) demektir; yani yarım yalancı eş değerdir. Kırg.nde bundan başka en azından üç kelime daha kullanılmak durumundadır; *ece* “büyük kız kardeş” (Taymas 1994 a: 321); *ini* “küçük erkek kardeş” ve *ağa* “büyük erkek kardeş” (Taymas 1994 a: 369; 9)¹⁶. Burada bire dört eş değeriği söz konusudur.

b. Ses ve yapı bakımından birbiriyle ilgisi olmayan, ayrı kaynaklardan gelen kelimeler arasında da bire çok eş değeriği olabilir: Meselâ; Ttü.nde *gebe* kelimesiyle “karnında yavru bulunan kadın veya hayvan” kastedilmektedir; bk. TS: 822. Ancak bunun kavram alanı, Kaz.nde insan için *jükti* ≡ *eki kabat* ≡ *ayağı avır* + hayvan için *buvaz* kelimeleri olmak üzere en az iki kelime tarafından örtülmektedir (LS: 258). Ttü.nde *olgun*¹⁷ kelimesi, hem insan hem de meyveler için kullanılmaktadır; bk. TS: 1679. Buna, Kırg.nde ise insan için *cefilgen* + meyve için *bışkan* kelimeleri karşılık gelmektedir (LS: 660). Ttü.nde *göbek* kelimesine karşılık Kırg.nde “karnın ortasında bulunan çukurluk” anlamında *kindik*; “yağ bağlamış şişman karnın” anlamında *çoñ kursak* kullanılmaktadır (TS: 862; LS: 276); burada bire iki eş değeriği söz konusudur.

Ttü.nde *dön-* fiilinin kavram alanı, Kırg.nde “bir şeyin etrafında dönmek” için *aylan-* + “geri dönmek” için *kayt-* + “bir yere dönmek” için *burul-* (LS: 188) olmak üzere en az üç kelime tarafından örtülmektedir; burada bire üç eş değeriği söz konusudur.

Kaynak lehçedeki bir kelimeye, hedef lehçede hiç bir kelime e de er olmayabilir: 1 ≡ Ø

Kaynak lehçedeki bir kelimenin kavram alanını, hedef lehçede hiç bir kelimenin kavram alanı kabul edilebilir bir şekilde örtmeyebilir. Bu durumda “bire hiç” eş değeriği söz konusudur. Bunlar genellikle, kaynak lehçeyi konuşan topluluğun, kendine has kültürünü yansıtan kelimelerdir. Kaynak lehçedeki bir

kelimenin hedef lehçede kabul edilebilir eş değerinin olmadığı durumlarda aktarma yapılırken; ya kelime aynen alınarak dipnot vb. şekilde açıklanabilir; ya da anlamına göre aktarılabilir¹⁸.

Kaz.nde *dombıra*¹⁹, kelimesinin Ttü.nde eş değeri yoktur; Ttü.nde kullanılan *bağlama*²⁰ kelimesinin de Kaz.nde eş değeri yoktur. Türkiyelilerin yakından tanıdığı *karnı yarık*, Kırg.nde ancak *baklacan tamağı* “patlıcan yemeği” olarak tarif edilebilmektedir (LS: 444). Deniz kültürü zayıf olan bir Özbek Türkü için, Ttü. *korsan*, ancak *karâkçi* “haydut”; *mayo*²¹ ise, *çomiliş için kiyilädigän kiyim* “yikanmak için giyilen elbise” olabilmektedir (LS: 500; 324; 566).

Sonuç

Sonuç olarak şöyle denebilir: Her bir Türk lehçesinin, kendisine mahsus kelime hazinesi vardır; birinden diğerine başarılı bir aktarma yapmak, kaynak lehçedeki bir kelimenin hedef lehçedeki eş değerinin bilinmesiyle mümkündür. Kelime eş değerliği yönünden şu üç durum söz konusudur:

- a. Kaynak lehçedeki bir kelimeye, hedef lehçede bir kelime eş değer olabilir.
- b. Kaynak lehçedeki bir kelimeye, hedef lehçede birden fazla kelime eş değer olabilir.
- c. Kaynak lehçedeki bir kelimeye, hedef lehçede hiç bir kelime eş değer olmayabilir.

Başarılı bir aktarma için bilhassa, bir kelimeye birden fazla kelimenin eş değer olduğu duruma özen göstermek gerekir; zira böyle kelimeleri aktarırken hata yapma ihtimali yükselmektedir.

Kaynaklar

- AKSAN, D. (1978²), *Anlambilimi ve Türk Anlambilimi -Ana Çizgileriyle-*, (=Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları 217), Ankara.
- AKSAN, D. (1982), *Her Yönüyle Dil -Ana Çizgileriyle Dilbilim- III*, (= Türk Dil Kurumu Yayınları 439), Ankara.
- ARAT, R. R.- A. Temir (1976), “Türk Şivelerinin Tasnifi”, *Türk Dünyası El Kitabı*, (= Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları 45), Ankara, s. 305-327.
- BUßMANN, H. (1983), *Lexicon der Sprachwissenschaft*, (=Kroners Taschenausgabe 452), Stuttgart.
- ERCILASUN, A. B. (1993 a), “Türk Dünyasının Dil Birliği Mes’esi”, *Türk Dünyası Üzerine Makaleler-İncelemeler*, (= Akçağ Yayınları 93), Ankara, s. 65-75.

- ERCILASUN, A. B. (1993 b), “Türk Lehçelerinin Anlaşılmasında Dikkat Edilecek Noktalar”, *Türk Dünyası Üzerine Makaleler-İncelemeler*, (= Akçağ Yayınları 93), Ankara, s. 76-99.
- JOHANSON, L. (1993), “Zur Geltung türkischer Schriftsprachen und Schriftsysteme”, *Türk Kültürü Araştırmaları 30*, s. 165-178.
- KOLLER, W. (1987³), *Einführung in die Übersetzungswissenschaft*, (=Quelle und Meyer, Uni-Taschenbücher 189), Heidelberg-Wiesbaden.
- LS = ERCILASUN, A. B. ve diğerleri (1991), *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü I*, (= Kültür Bakanlığı Yayınları 1371), Ankara.
- ORALTAY, H. ve diğerleri [Çeviren] (1984), *Kazak Türkçesi Sözlüğü*, (= Türk Dünyası Araştırmaları Yayınları 8), İstanbul.
- RESULOV, A. (1995), “Akraba Diller ve “Yalancı Eş Değerler” Sorunu”, *Türk Dili 524 (Ağustos 1995)*, s. 916-924.
- TAYMAS, A. [Çeviren] (1994 a), *Kırgız Sözlüğü I*, (= Türk Dil Kurumu Yayınları 93), Ankara.
- TAYMAS, A. [Çeviren] (1994³ b), *Kırgız Sözlüğü II*, (= Türk Dil Kurumu Yayınları 121), Ankara.
- TEKİN, T. (1991), “A New Classification of the Turkic Languages”, *Türk Dilleri Araştırmaları 1991*, s. 5-18.
- TS = PARLATIR, İ. ve diğerleri (1998⁹), *Türkçe Sözlük*, (= Türk Dil Kurumu Yayınları 549), Ankara.

Ek

- LS = ERCİLASUN, Ahmet Bican - Alaeddin Mehmedoğlu ALİYEYEV - Almas ŞAYHULOV - Erden Zadaulı KAJIBEK - Kadıralı KONKOBAY UULU - Berdak YUSUF - Cebbarmehmet GÖKLENOV -Valeriy Uyguroğlu MAHPİR - Ali ÇEÇENOV (1991), *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü I*, (= Kültür Bakanlığı Yayınları 1371), Ankara.
- ORALTAY, Hasan - Nuri YÜCE - Saadet PINAR [Çeviren] (1984), *Kazak Türkçesi Sözlüğü*, (= Türk Dünyası Araştırmaları Yayınları 8), İstanbul.
- TS = PARLATIR, İsmail - Nevzat GÖZAYDIN - Hamza Zülfikar - Tezcan AKSU - Seyfullah TÜRKMEN - Yaşar YILMAZ (1998⁹), *Türkçe Sözlük*, (=Türk Dil Kurumu Yayınları 549), Ankara.

Açıklamalar

1. Krş. “Türk dilleri; Türk şiveleri; Tyurskie yazıki; Türksprachen; Turkic languages”.
2. Türk lehçelerinin coğrafi konumlarını, fonetik ve etnik vb. yönlerini dikkate alarak yapılan birçok tasnif denemesi vardır; meselâ bk. Arat 1976 ve Tekin 1991.
3. Bir “dil alanı”, yani “lehçe”nin kullanım alanı ile kendisini temsil eden yazı dilinin kullanım alanı, birçok durumda örtüşmemektedir. Ayrıca, Sovyetler Birliği zamanında meydana getirilen yazı dillerinin, adını taşıdığı lehçeleri ne ölçüde temsil ettiği tartışmalı bir konudur; bk. Ercilasun 1993 a ve Johanson 1993.
4. Bu çalışmada “kelime” (“Wort”) terimi; ses dizgesi, kavram, mahiyet bilgisi, çağrışımları vb. yönlerini kapsayacak şekilde kullanılmaktadır. Bu çalışmanın konusu olmadığı için burada tartışmalara değinilmeyecektir; bk. “Wort” (Bußmann 1983: 585); “kelime” Aksan 1978: 32 vd. Ayrıca, “kavram”, “varlık”, “ses dizgesi” ilişkileri ve bunlarla ilgili farklı terimler için bk. Aksan 1978: 17 vd.
5. Bk. Almanca “Bedeutungsfeld, lexikalisches Feld, Sinnbezirk”; İngilizce “lexical / semantic field” (Bußmann 1983: 589).
6. Bu görüşü savunanlardan W. von Humboldt; “Alles Übersetzen scheint mir schlechterdings ein Versuch zur Auflösung einer unmöglichen Aufgabe” demektedir; bk. Koller 1987: 134 vd.
7. Krş. Ercilasun 1993 b: 90 vd.
8. Bk. “kızı: atın kaburga kısmı ve yağlı etinden yapılan sucuk” (Oraltay 1984: 154).
9. Burada, at keserken görevlilerce “yakalanan” Türkiyeli sucuk üreticilerinin, gazete haberlerine konu olması hatırlanabilir.
10. Bk. TS: 2449.
11. Krş.: “göreceli yalancı eş değerler” (Resulov 1995: 921). Bunlardan başka, Türk lehçeleri arasında “tam yalancı eş değer kelimeler” de vardır. Bunlar, ses ve yapı bakımından aynı veya lehçeler arasındaki düzenli ses denklikleriyle aynı kaynaktan geldiği bilinen, ancak kavram alanları bakımından hiç örtüşmeyen kelimelerdir. Ayrıca, aynı kaynaktan gelmeyen sesteş (“Homonym”) kelimeler de buraya dahil edilebilir. Bu tür kelimelerde bir “eş değerlik”ten söz edilemez. Meselâ, Ttü. *koş-* x Uyg. *koş-* “eklemek” = Kaz. *kos-* (LS: 206; 207); Ttü. *düşün-* x Türkm. *düşün-* “anlamak” = Kırg. *tüşün-* = Kaz. *tüsin-* (LS: 22; 23).
12. “el: “kolun bilekten parmak uçlarına kadar olan, tutmaya ve iş yapmaya yarayan bölümü” (TS: 687),
13. Krş. Ttü. *otur-* = Kırg. *otur-* (LS: 666; 667),

14. “*yün*: “güzün kırkılan koyun tüyü (TS: 2480),
15. “*yapağı*: “ilbaharda kırkılan koyun tüyü (TS: 2387),
16. Bu kelimelerin *tuuğan*, *bir tuuğan* vb. varyantları bulunması bu durumu değiştirmez; bk. LS: 440; (Taymas 1994 b: 765).
- 176.

Lexical Equivalence Between the Turkic Languages

Prof. Dr. Mustafa U URLU

Abstract: Today there is a great number of Turkic languages or lit-

Leksičeskiy Ikvivalent Mejdu Türkskimi Dialektami

Mustafa UGURLU, Prof. Dr.*

Rezüme: V nastov'ee vremw v türskom mire upotreblwetsw bol#poe količestvo türskix dialektov ili pis#menn#x wz#kov, kotor#e obrazovalis# v rezul#tate istoričeskix i poličeskix pričin. Oni otličautsw drug ot druga v toy ili inoy stepeni. Po+tomu leksičeskiy sostav +tix wz#kov wv#wetsw naibolee vajnoj čast#ü. U türskix wz#kov est# svoi osob#e leksikon#. Odnako +ti leksikon# v opredelennoj stepeni sovpadaüt drug s drugom na urovne "pervonačal#nogo dialekta" i v men#pey stepeni- na urovne "ob'etürskogo". V sovpadenii leksikonov türskix dialektov bol#puü rol# igraet kak prinadlejnost# k ob'ey wz#kovoy gruppe, tak i razvitie +konomičeskix, kul#turn#x otno#eniy mejdu nimi, a takje rol# inorodn#x vliwniy v religioznom i poličeskom aspekte. Termin "leksičeskiy +kvivalent" označacet sovpadenie slov v dvux otdel#n#x dialektax s točki zreniw "sfer# značeniw". Nepolnoe sovpadenie leksikonov türskix dialektov uveličivaet značenie tem# leksičeskogo +kvivalenta. Potomu čto dlw uspepnogo perevoda mejdu türskimi dialektami neobxodimo znanie i upotreblenie +kvivalenta "dialekta-istočnika" v "dialekte-]eli". S točki zreniw leksičeskogo +kvivalenta možno govorit# o slučax "odin k odnomu", "bolø#pinstvo k odnomu" i "ničego k odnomu". Dlw udačnogo perevoda nujno učit#vat# slučay bolee odnogo +kvivalenta k odnomu slovu. Potomu čto pri perevode imenno takix slov vozmojnost# opibit#sw uveličivaetsw.

Ključev#e slova: türskie dialekt#, perevod, leksičeskiy +kvivalent

* Muglinskiy Universitet, Fakult#et Estestvenn#x i Gumanitarn#x Nauk –MUGLA
ugurlu59@yahoo.de